

Cənubi Avropada və Ön Asiyada ilk qadın təyyarəçi olan Leyla Məmmədbəyova 1909-cu il sentyabrın 17-də Bakıda anadan olub. 1918-ci ildə ermənilərin törətdikləri Mart soyqırımına görə Leyla xanım və ailəsi evindən didərgin düşüb, Həştərxana yerləşməli olublar. 1919-cu ildə isə doğma Bakı şəhərinə qayıdıblar. On iki-on üç yaşlarında olarkən Leyla xanımın anası vəfat edib. Bir neçə il sonra o, həyatını dəyişən insanla - Bəhram Məmmədbəyovla ailə həyatı qurub. Bəy nəslindən olan Bəhramın ulu babası Abdulla XIX əsrin əvəllərində dostu ilə Kürdəxanıdan Rusiyaya gedib. 1812-ci ildə baş verən müharibədə iştirak edib, qəhrəmanlıq göstərib. Bunun nəticəsində çar Aleksandr ona bəylik titulu verib. Bir neçə il sonra soyad qanunu qüvvəyə minib və Bəhram babası Məmməd bəyin adını soyad olaraq götürüb.

Həyat yoldaşı Leyla xanımı oxumağa həvəsləndirib, beləliklə, gələcəyin təyyarəçi xanımı ilk addımlarını atıb. Səma fatehi yoldaşının dəstəyi ilə təhsil alıb. 1928-ci ildə, hələ 19 yaşında Leyla xanım çadrasını çıxaran ilk xanımlardan biri olub.

Əmək fəaliyyətinə 1930-cu ildən başlayan Leyla Məmmədbəyova təhsilini Bakı aeroklubunda alıb, bura qəbul olunan 22 nəfər arasında tək qadın olub. İlk uçuşunu 1931-ci ildə yerinə yetirib, ən böyük dəstəkçisi də həyat yoldaşı olub. Leyla Məmmədbəyova "U-1" təyyarəsində təcrübəli təlimatçı ilə birlikdə havaya qalxıb, hər kəsin rəğbətini qazanıb.

Mir Cəfər Bağırov tərəfindən Moskva şəhərinə təhsil almağa göndəriləndə uşaqlarına görə

tərəddüd edən Leyla xanıma dayə verilib. Leyla xanım orada "U-2" təyyarəsini idarə etməyi öyrənib və bir çox tanınmış təyyarəçilərlə dostluq əlaqələri qurub. Bu peşəyə yiyələnmək üçün saçlarından belə keçməyə razı olub.

Bütün etirazlara baxmayaraq, Leyla Məmmədbəyova 1933-cü ilin 17 martında SSRİ-nin Osoaviaxim Mərkəzi uçuş-texniki məktəbində məşq zamanı Moskvanın Tuşino aerodromunda "U-2" təyyarəsindən "PT-1" paraşütlə tullanıb. O zamana qədər Sovet İttifaqında 84 paraşütçüdən yalnız biri qadın olub. Təlimçi-pilot Leyla Məmmədbəyova Nina Kamnevadan sonra Sovet İttifaqında ikinci qadın paraşütçü adını qazanıb. Artıq 1941-ci ildə aviasiya mayoru olub və fəaliyyətini

Bakı aeroklubunda müəllim kimi davam etdirib. 1941-1945-ci illər müharibəsində Leyla xanım da cəbhəyə yollanmaq istəyib, lakin 6 uşağından 4-ü hələ yetkinlik yaşına çatmadığı üçün icazə verilməyib. O, müharibə illəri ərzində yüzlərlə desant və 4 min paraşütçü hazırlayıb cəbhəyə yollayıb. Onların arasında iki nəfər Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adına layiq görülüb. Leyla xanımın təyyarəçi olaraq son uçuşu 1949-cu ildə olub. Bundan sonra 1961-ci ilə qədər, təqaüdə çıxana kimi OADKYC-nin Bakı filialında vəzifəsində çalışıb. 1989-cu ildə vəfat edib və II Fəxri Xiyabanda dəfn olunub.

Leyla Məmmədbəyovanın övladlarından 2-si müharibələrdə iştirak ediblər. Belə ki, böyük

Stereotipləri yıxan ilk təyyarəçi xanım

oğlu Firudin İkinci dünyaya müharibəsində, kiçik oğlu Xanlar isə Qarabağda vuruşub.

Leyla xanımın xatirəsini yaşatmaq üçün ona bir sıra şeir və kinofilmlər həsr olunub,

üfüqlərini əks etdirib. Həmçinin Qazaxıstanın istehsal etdiyi "Leyla" PUA-sı Leyla Məmmədbəyovanın şərəfinə adlandırılıb, ölkəmizdə onun adına bir sıra küçələr də var.

1934-cü ildə çəkilən "İsmət" bədii filmi məhz Leyla xanıma həsr edilib. 1995-ci ildə isə haqqında sənədli film çəkilib. Azərbaycanın Xalq şairi Səməd Vurğun 1935-ci ildə "Leyla" adlı şeirini Leyla Məmmədbəyovaya həsr edib. Səməd Vurğun bu şeirində Leylanın ümumiləşdirilmiş obrazında Azərbaycan qadınının adını ucaldıb, onun "çətin keçmişini, sevincli günlərini, gələcəyin

Bu gün Leyla xanımın xatirəsi əziz və əbədi olaraq qalır. Belə ki, 2022-ci ildə Kanadanın nüfuzlu "Thej.ca" yəhudimedia platformasında "Şərqi ilk təyyarəçi qadınının irsinə ehtiram göstərək" sərlövhəli məqalə dərc olunub. Məqalədə Cənubi Avropadan Mərkəzi Asiyaya təkbaşına uçan ilk təyyarəçi qadından bəhs olunub.

Ləman TƏHMƏZ,
"Respublika".